

Investeren in participatie, innovatie en personeel

DE STRATEGISCHE AGENDA VAN HOGESCHOLEN 2007-2011

De Nederlandse overheid wil de kennissamenleving versterken en de internationale concurrentiepositie verbeteren. In de meeste andere landen stijgt het gemiddelde opleidingsniveau echter sneller dan in ons land. In 2010 zijn ongeveer 75.000 hoger opgeleiden te weinig beschikbaar om te voldoen aan de vraag op de arbeidsmarkt. Ons land moet daarom flink investeren in verhoging van het gemiddelde opleidingsniveau. Hogescholen kunnen en willen daar een substantiële bijdrage aan leveren.

Maar alleen het opleiden van mensen is niet genoeg. De relaties tussen kennisinstituten en de beroepspraktijk moeten worden geïntensiveerd, zodat meer uitwisseling van kennis plaatsvindt en gericht kan worden samengewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten en producten. Hogescholen spelen in dit proces een belangrijke rol. Zij voeren praktijkgericht onderzoek uit en werken in de regio intensief samen met het midden- en kleinbedrijf en met instellingen in de publieke sector.

In het vervolg van dit document wordt de strategische agenda van hogescholen voor de periode 2007-2011 beschreven. Deze kwam tot stand na uitvoerig overleg met sleutelpersonen uit het bedrijfsleven, vakcentrales en overheden. In het najaar van 2006 presenteert de HBO-raad specifieke sectorplannen voor de lerarenopleidingen en voor bèta-techniek.

DE UITDAGINGEN OP EEN RIJ

De strategische agenda van hogescholen sluit aan bij vier belangrijke issues in het politieke debat en het overleg tussen en met de sociale partners. Deze vormen de weerslag van de uitdagingen waarvoor Nederland zich in de komende jaren gesteld ziet.

Uitdaging 1: Groei innovatiekracht en (internationaal) concurrentievermogen

Om te voorkomen dat bedrijvigheid wegtrekt zonder dat er vernieuwde werkgelegenheid voor in de plaats komt moet de innovatiekracht en het concurrentievermogen worden versterkt. Er is daarbij meer aandacht nodig voor de ontwikkelaars en volgers in het mkb. Innovatie geldt ook voor de publieke sector. Knelpunten in de zorg, veiligheid, onderwijs en de infrastructuur vragen om een innovatieve aanpak.

Uitdaging 2: Toename arbeidsparticipatie van de oudere werknemer

De arbeidsparticipatie in Nederland is relatief hoog, maar kan kwalitatief beter. Vergrijzing en toenemende behoefte aan hoger opgeleiden samen leiden tot een groot tekort aan hoger opgeleiden op de arbeidsmarkt.

Uitdaging 3: Sociale innovatie als noodzakelijk complement

Steeds nadrukkelijker wordt aangegeven dat innovatie nauw samenhangt met moderne arbeidsverhoudingen. De organisatie van de onderneming, het gebruik maken van het eigen menselijk kapitaal is een cruciale factor voor vernieuwing. Sociale innovatie wordt naast technologische innovatie speerpunt op de agenda's van politiek en sociale partners.

Uitdaging 4: Sociale cohesie

Onze multiculturele samenleving en de grotestedenproblematiek staan hoog op de politieke agenda. Integratie, scholing en binding leveren een belangrijke bijdrage aan een stabiele samenleving waarbij 'insluiting' centraal staat. Ondernemerschap draagt bij aan de mogelijkheden om actief deel te nemen aan de samenleving.

Op basis van de hierboven genoemde uitdagingen van en voor Nederland formuleren de hogescholen drie ambities:

DE AMBITIES VAN HOGESCHOLEN

Ambitie 1: Toename van zowel het aantal studenten dat een opleiding in het hbo begint, als een toename van het aantal studenten dat de studie afrondt.

Ambitie 2: Meer kennisuitwisseling tussen hogescholen, bedrijven en publieke instellingen en verdere ontwikkeling van het toepassingsgerichte onderzoek.

Ambitie 3: Investeren in de professionaliteit van medewerkers.

Ambitie 1: Meer hoger opgeleiden: de 50% doelstelling

Na 'Lissabon' is veelvuldig gesproken over de '50%'doelstelling: het is noodzakelijk dat er meer hoger opgeleiden komen waarbij het genoemde percentage als expliciete doelstelling is genoemd. Weliswaar is er inmiddels veel gesproken over de precieze betekenis van deze '50%', maar het belang van een toename van het aantal hoger opgeleiden staat niet ter discussie. De toename van de instroom kan eigenlijk alleen worden gerealiseerd door een toename van het aantal mbo'ers dat doorstroomt naar het hbo en het 'upgraden' van de beroepsbevolking. Immers, de meeste vwo'ers en havisten stromen al door naar het hoger onderwijs.

Daarnaast moet worden geïnvesteerd in de toename van het studierendement. De uitdaging is dus om meer studenten aan te trekken die pas vertrekken als ze het diploma gehaald hebben, zonder dat concessies worden gedaan aan het niveau en de kwaliteit van het hbo-onderwijs. Dat vraagt om meer differentiatie en maatwerk (Associate Degree-programma's, honours programma's). De hogescholen formuleren in dit verband de volgende ambities.

Ambitie 1.1: Toename van de doorstroom mbo-hbo

- Jongeren die na het behalen van een mbo-diploma doorstuderen aan een hogeschool blijken baat te hebben bij extra begeleiding tijdens en na de overstap. De uitval onder deze groep studenten kan worden beperkt door meer maatwerk te bieden. Dat vraagt om extra investeringen.
- Specifieke aandacht behoeft de groep leerlingen die de beroepsbegeleidende leerweg (bbl) volgt in het mbo. De deelname aan deze bbl-route in het mbo neemt toe ten koste van de deelname aan de beroepsopleidende leerweg (bol). Traditioneel stromen bbl-leerlingen echter niet door naar het hbo. Ter vergelijking: van de leerlingen die een mbo-opleiding volgen op bol-niveau 3 of 4 doet 40% dat. Alleen via maatwerktrajecten en schakelprogramma's kun-

nen doorstroommogelijkheden voor mbo-bbl leerlingen worden vergroot. Hogescholen en ROC's zullen op dit punt intensiever moeten samenwerken.

- Niet elke reeds werkende of mbo-gediplomeerde wil – of kan - doorstromen naar een vierjarige bachelorniveau in het hbo. Daarom bieden hogescholen studenten de mogelijkheid tussentijds een graad te behalen: de Associate Degree (AD). Daarmee kunnen studenten uitstromen naar de arbeidsmarkt of doorgaan om de bachelorgraad te behalen. Hogescholen beginnen in september 2006 pilots met AD-programma's die goedkeuring behoeven van het ministerie van OCW. Deze vormen een onderdeel van de bacheloropleiding. Hogescholen willen – in nauw overleg met het beroepenveld en afhankelijk van de resultaten van de pilot – zelf kunnen bepalen of het toekennen van de Associate Degree aan studenten halverwege de reguliere, vierjarige opleiding toegevoegde waarde heeft, waarbij wordt afgeweken van allerlei ingewikkelde goedkeuringsprocedures.
- Op de arbeidsmarkt is vraag naar hoogwaardige, specialistische vakmensen. Hogescholen willen meer honours programma's ontwikkelen en aanbieden.

Ambitie 1.2: Verhoging van het aantal allochtone jongeren dat doorstroomt naar het hbo

De deelname van het aantal studenten met een allochtone achtergrond groeit, maar blijft nog steeds achter. Bovendien is de uitval van deze groep te hoog. Van alle hbo-studenten behaalt 68% binnen acht jaar een diploma. Onder niet-westerse allochtone studenten ligt dat percentage op 53%. Het is noodzakelijk extra te investeren in programma's die leiden tot verhoging van instroom en rendement. Talentenprojecten laten zien dat het loont om te investeren in samenwerking met scholen en andere instellingen om drempels te slechten die de instroom bij hogescholen in de weg staan. Deze projecten laten eveneens zien dat specifieke aandacht tijdens de opleiding positief uitwerkt op het studiesucces. Dergelijke projecten zijn tijdsintensief en vergen een specifieke deskundigheid en benadering. Verschillende modaliteiten zijn daarbij denkbaar:

- Hogescholen willen 400 allochtone student-assistenten inzetten die (potentiële) allochtone studenten begeleiden tijdens de aanloop naar een studie aan een hogeschool en tijdens de beginperiode. Een gunstig neveneffect is dat de student-assistenten zelf een goede uitgangspositie krijgen op de arbeidsmarkt.
- Hogescholen willen 1000 ongediplomeerde schoolverlaters op basis van verworven competenties de mogelijkheid bieden om zich via korte schakelprogramma's (maximaal 1 jaar) voor te bereiden op een opleiding aan een hogeschool.

Ambitie 1.3: Een leven lang leren

Zowel de actieve beroepsbevolking als inactieven hebben belang bij scholing. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van sociale partners, werknemers en inactieven, CWI's, onderwijsinstellingen en kabinet. De projectdirectie Leren & Werken, die door de ministeries van OCW en SZW is ingesteld, richt zich vooral op het voortraject: de ontwikkeling van een leerwerkloket, de digitale marktplaats, de stimulering van EVC-procedures (toelating of vrijstelling op basis van elders verworven competenties) door instellingen. Er moet echter meer gebeuren, blijkt uit de cijfers. In 2001 gingen 24.000 studenten van 25 jaar of ouder van start met een hbo-opleiding. In 2005 was dat aantal gedaald naar ruim 20.000.

Het is zinvol de koopkrachtige vraag naar hoger onderwijs op latere leeftijd te stimuleren (bijvoorbeeld door ruimere fiscale vrijstelling). Recent onderzoek in opdracht van het Ministerie van Financiën wijst uit dat dit een zeer effectieve maatregel is. Aan de andere kant is het noodzakelijk om de capaciteit van hogescholen effectief in te zetten voor leven lang leren. Op onderdelen hebben de hogescholen daar al afspraken over gemaakt in de eerder genoemde 'prestatieagenda' met de Staatssecretaris.

Maar er is regelgeving die een effectieve inzet van de capaciteit van hogescholen belemmert. Het voorgenomen leerrechtensysteem is bijvoorbeeld niet ingericht op leven lang leren, omdat leerrechten alleen worden toegekend aan studenten die een volledige bachelor- of masteropleiding

willen volgen. Evenmin is er een voorziening voor diegenen die op grond van een EVC-procedure nog niet volledig geschikt worden geacht voor het volgen van een hbo-opleiding maar via een kort maatwerkprogramma in een hbo-opleiding zou kunnen instromen. Aanpassing van het leerrechtensysteem is noodzakelijk, bijvoorbeeld door toekenning van een extra leerrecht voor deze groep.

Diversiteit van studentengroepen vraagt om een gedifferentieerd aanbod en een grotere mate van flexibiliteit in de programmering van de hogescholen waarbij veelal gebruik zal worden gemaakt van duale trajecten waar ook werkgevers (of CWI) in investeren. Deze gezamenlijke investering van overheid via de bekostiging, werkgevers of CWI is een noodzakelijke voorwaarde voor uitbouw van het leven lang leren.

Ambitie 1.4: Meer focus binnen de masteropleidingen

Het Nederlandse hoger onderwijs leidt, in vergelijking met bijvoorbeeld de Angelsaksische landen, onvoldoende studenten op met een mastergraad. Dit komt doordat in Nederland tweederde van de studenten aan hogescholen worden opgeleid, terwijl hogescholen nauwelijks bekostigde masteropleidingen kunnen aanbieden. Doorstroming van hbo-bachelors naar wo-masters is voor sommigen een begaanbare optie, maar voor velen verdient de route professionele bachelor à professionele master de voorkeur. In feite staat deze route voor het behouden van de hbo-professional voor de eigen, verdiepte professie.

Er zijn vier redenen waarom een verruiming van het aantal door de overheid te bekostigen professionele (hbo) masteropleidingen wenselijk is.

- De noodzaak om het aantal hoger opgeleiden met een mastergraad te verhogen
- Het toenemende complexiteit van vele beroepssituaties vereist aanvullende of verdiepte kennis en vaardigheden. Het is verstandig om voor hbo-bachelors te investeren in opleidingen die zich richten op de professie in plaats van op de wetenschap of het beleid.
- Voor een deel van de hbo-bachelors is de overstap van de professionele naar de wetenschappelijke kolom van ons binaire stelsel zinvol. Voor een belangrijk deel geldt dit niet. Zonder bekostigde hbo-masters zou een toestroom van hbo-bachelors naar wo-masters kunnen bijdragen aan een verwatering van het wetenschappelijke karakter van de wo-master.
- Doorstroming van 10.000 extra hbo-bachelors naar een hbo-master kost ongeveer € 75 miljoen, doorstroming van 10.000 hbo-bachelors naar wo-masters kost ca. € 120 miljoen.

Ambitie 1.5: Upgrading stages

Een verhoging van de kwaliteit van de stage zal bijdragen aan 1) betere voorbereiding op de beroepsuitoefening, 2) een verhoging van de kwaliteit van de opleiding, en 3) het inzetten van jonge kenniswerkers in en voor bedrijven.

In de periode 1996-2006 is de overheidsbijdrage per student met 10% gedaald. Daardoor is de kwaliteit van stagebegeleiding onder druk komen staan. Intensivering van de begeleiding voor en tijdens de stage kan worden bereikt door de stage nadrukkelijker te verbinden met andere kernactiviteiten op instituuts/school niveau in het netwerk van de hogeschool en de relevante arbeidsomgeving.

Ambitie 2: Toename kennisuitwisseling tussen hogeschool en bedrijf/instelling

Hogescholen realiseren zich dat de samenleving niet alleen vraagt om méér kwaliteit, maar ook om *andere* kwaliteit. Hoger opgeleiden moeten bijdragen aan ontwikkeling en innovaties binnen bedrijven en instellingen. Zij moeten bruggen slaan tussen kennis en praktijk. Het is daarom noodzakelijk het onderzoekend vermogen van hogeschoolstudenten te versterken. Dit vergt dat hogescholen hun studenten in aanraking brengen met ontwerp en ontwikkeling en vormen van toegepast onderzoek. De onderzoeksactiviteiten van hogescholen dienen dan ook in sterke verwevenheid met de reguliere onderwijspraktijk vorm en inhoud te krijgen. Stages en afstudeeropdrachten moeten ingezet worden bij het toegepast onderzoek van de hogescholen.

Behalve voor het onderwijs zijn de onderzoeksactiviteiten van hogescholen ook bedoeld om bij te dragen aan innovatie in de beroepspraktijk. De afstand tussen kennisontwikkeling aan de ene kant en kennistoepassing en innovatie aan de andere kant is nog te groot. Hogescholen willen veel nadrukkelijker samenwerken met bedrijven en instellingen om bij te dragen aan de versterking van hun innovatief vermogen. Daar gaan tezelfdertijd vernieuwende impulsen vanuit naar het onderwijs.

Hogescholen beschikken niet over een budget voor onderwijsgebonden en toepassingsgericht onderzoek. De functie van hogescholen op het terrein van toepassingsgericht onderzoek vergt ruimere budgettaire kaders dan thans het geval is. Uit internationale vergelijking met instellingen die vergelijkbaar zijn met hogescholen blijkt dat 5% van de rijksbijdrage het minimum is waarmee een start kan worden gemaakt. Een rijksbijdrage van deze omvang kan gezien worden als 'seed money', een basis waarmee private medefinanciering kan worden gerealiseerd. De ervaring in andere landen wijst uit dat een rijksbijdrage van deze omvang al snel een multipliereffect van 3 tot 4 heeft op R&D gebied.

Ambitie 2.1: Uitbouw van de toegepaste onderzoeksfunctie van hogescholen

Een forse investering is nodig in de *upgrading* van de staf en in de totstandkoming van een fysieke infrastructuur voor ontwerp & ontwikkeling en toegepast onderzoek. Dat vraagt om een forse uitbreiding van de beoogde basisfinanciering van hogescholen voor praktijkgebonden onderzoekstaken. Additionele investeringen zijn nodig voor:

- de verdere groei van het aantal lectoraten;
- verruiming van de mogelijkheden voor docenten om te participeren in een lectoraat;
- investeringen in kapitaalintensieve hoogtechnologische voorzieningen.

Ambitie 2.2: Totstandkoming mkb-kennisclusters

De hogescholen kunnen – in aansluiting op de veelheid van contacten via studenten – een belangrijke rol vervullen bij de kenniscirculatie, met name voor het mkb. Daarbij ligt samenwerking met bijvoorbeeld TNO voor de hand. Hogescholen willen samen met mkb-branchorganisaties 40 mkb-kennisclusters vormen, waarin mogelijk ook TNO en universiteiten participeren. TNO heeft het voornemen zelf te investeren in de aanstelling van 50 deeltijdlectoren op voor TNO relevante thema's. Dit omdat het regionaal georiënteerde mkb beter wordt bediend door de verbinding van mkb-kennisclusters aan hogescholen. Deze clusters zullen medefinancierd worden door het bedrijfsleven en de kennisinstellingen.

Ambitie 2.3: Investeringsfonds vraaggericht onderzoek

Via RAAK-projecten dragen hogescholen bij aan de innovatie in het mkb en in de publieke sector. Tevens leiden zij tot netwerkvorming en meer personele interactie tussen hogescholen en instellingen. De ervaringen die zijn opgedaan met het RAAK-programma zijn positief. Hogescholen vragen meer budget voor de Stichting Innovatie Alliantie, om te komen tot duurzame netwerkvorming en kennisuitwisseling op grote schaal. Op basis van matching en selectie worden hieruit op innovatie gerichte projecten gefinancierd.

Het RAAK-programma wordt uitgevoerd door de Stichting Innovatie Alliantie (SIA), een samenwerkingsverband van VNO-NCW, MKB Nederland, TNO, Syntens, Telematica Instituut en HBO-raad.

Ambitie 2.4: Versterking ondernemerschap in het hbo

Ondernemerschap draagt bij aan economische dynamiek en sociale cohesie (grote stedenproblematiek). Ook kan een ondernemende cultuur bijdragen aan sociale innovatie in bedrijven. Hogescholen stimuleren ondernemerschap. In 2003 had liefst 30% van alle startende ondernemers in Nederland een hbo-diploma op zak.

Hogescholen kunnen in grote steden het ondernemerschap stimuleren als motor voor sociale cohesie en economische ontwikkeling.

Ondernemerscentra kunnen daarnaast voor docenten, studenten en alumni met een goed idee de faciliteiten bieden om een start te maken met de start van een eigen onderneming.

Ambitie 3: Investeren in de professionaliteit van medewerkers

Hogescholen hebben in het verleden fors bijgedragen aan de groei van het hoger onderwijs. Driekwart van de groei over de afgelopen tien jaar komt voor hun rekening. Natuurlijk is er hier en daar wel wat aan te merken op de manier waarop dat is gebeurd. Mede onder invloed van de beperkte financiële mogelijkheden is de kwaliteit van het onderwijs op een aantal plaatsen onder druk komen te staan. Zo klonk het afgelopen jaar kritiek op het aantal contacturen voor studenten, op de begeleiding die zij krijgen en op de kwaliteit van het onderwijs. Die kritiek nemen de hogescholen ter harte. In de 'prestatieagenda' die in het voorjaar van 2005 met de staatssecretaris is afgesproken heeft de sector aangegeven zich in de komende jaren sterk in te zetten op verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Daarnaast is in de prestatieagenda vastgesteld dat

- het hbo-niveau onverbrekelijk verbonden is aan zowel het kunnen toepassen van hoogwaardige kennis als met toegepast onderzoek
- hogescholen meer mensen met zeer gevarieerde achtergrond met kwalitatief goed onderwijs tot de hbo-bachelorgraad moeten brengen, en
- toegepast onderzoek van toenemende betekenis is.

Anno 2006 beschikken hogescholen in onvoldoende mate over docenten die aan deze afspraken invulling kunnen geven. Een aanzienlijk deel van het huidige docentencorps beschikt (nog) niet over een doctorandustitel of een mastergraad. Bovendien moet het aantal gepromoveerde docenten, dat ook in internationaal perspectief gezien nog zeer gering is, de komende jaren aanzienlijk toenemen. Een forse investering in de professionaliteit van medewerkers is een noodzakelijke voorwaarde voor hogescholen om adequaat invulling te kunnen geven aan de publieke taak van de hogescholen. Dat willen hogescholen op de volgende manier doen:

- Meer uitwisseling van personeel tussen hogescholen en bedrijven/instellingen. Hogescholen willen 400 docenten de mogelijkheid bieden om gedurende een half jaar intensief aan een vraaggestuurd onderzoeksproject te werken.
- Verhoging van het aantal gepromoveerde docenten. Uitbreiding van de regeling promotie-vouchers.
- Meer lectoraten zullen bijdragen aan de verdere kwalitatieve versterking van het onderwijsgevend personeel.

Niet alleen onderwijzend personeel, maar ook stafmedewerkers en medewerkers in ondersteunende functies leveren een onmisbare bijdrage aan de dienstverlening aan studenten en bedrijven. Ook de professionalisering van deze groep krijgt daarom alle aandacht van hogescholen.

DE INVESTERINGSBEHOEFTE OP EEN RIJTJE

De hogescholen hebben de ambitie om ook in de komende jaren een belangrijke bijdrage te leveren aan sociaal-economische ontwikkeling van ons land. Om deze ambitie te verwezenlijken is echter een forse investering nodig. Er is in de afgelopen jaren veel bezuinigd op het hoger beroepsonderwijs. Sinds 1996 is het beschikbare bedrag per student gedaald met 10%. De mogelijkheden om een gedifferentieerd aanbod te bieden aan verschillende doelgroepen zijn hierdoor tot een minimum gereduceerd. Meer differentiatie leidt echter tot hogere kosten per student. Met de extra middelen die begin 2006 ter beschikking werden gesteld door het kabinet kan de daling tot stilstand worden gebracht. Op jaarbasis is echter € 150 miljoen nodig om het beschikbare bedrag per student te herstellen op het peil van 1996. Daarnaast vergt betere kennisuitwisseling tussen hogescholen, bedrijven en instellingen en de ontwikkeling van toegepast onderzoek een extra investering van hogescholen.

Betreft	Structureel (x miljoen €)	Incidenteel (jaarlijks 2007-2011) (x miljoen €)
1 Meer mensen hoog opleiden		
Ophoging prijs per mbo-student met 10%	60	
Doorstroom en extra begeleiding allochtone jongeren		25
Stimulans leven lang leren	pm	
Verhoging aantal masterstudenten	pm	
Intensivering stagebegeleiding	90	
2 Kennisuitwisseling hogescholen/bedrijven		
Uitbouw toegepast onderzoeksfunctie van het hbo	100	
Investeringsfonds vraaggericht onderzoek (RAAK)	40	
Totstandkoming mkb-kennisclusters		40
Versterking ondernemerschap		20
3 Professionaliteit van medewerkers		
Uitwisseling docenten tussen hogescholen en bedrijven; promotie-vouchers en een Casimir-regeling voor het hbo		35
TOTAAL	290	120